
การพัฒนาารูปแบบการดำเนินงานสถานีวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
Operational Model Development for Community Radio in the Lower North

ดร.ณัฐรดา วงษ์นายะ*

Dr.Nutarada Wongnaya

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อและความต้องการในการดำเนินงานของประชาชนที่มีต่อวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง 2. เพื่อประเมินการดำเนินงานและศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง 3. เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชน จำนวน 400 คน บุคลากรวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 124 คน บุคลากรวิทยุชุมชนภาคเหนือที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 9 สถานี จำนวน 25 คน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการหัวหน้าสถานี นักจัดรายการ และอาสาสมัครจัดรายการวิทยุ นักวิชาการ จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ วิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง มี 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ 1) ด้านบุคลากร มาจากบุคคลที่หลากหลายกลุ่ม ที่มีผู้มีจิตอาสา มีอุดมการณ์การทำงานร่วมกัน มีความโปร่งใส มีอิสระ สามารถสื่อสารความเข้าใจแก่คนในชุมชน 2) ด้านการจัดการสถานี เป็นสถานีวิทยุขนาดเล็ก ต้นทุนต่ำ อุปกรณ์ใช้งานง่าย ไม่มีการโฆษณา 3) ด้านรูปแบบรายการ มีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ใช้ภาษาถิ่น เปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็น 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการร่วมคิด ร่วมบริหาร ร่วมแบ่งปัน-เรียนรู้-สนับสนุนการทำงาน ร่วมเป็นเจ้าของและร่วมใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชน

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน / วิทยุชุมชน / ภาคเหนือตอนล่าง

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำโปรแกรมวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ABSTRACT

The objectives of this study were to study the media exposure behavior, needs of the community for the community radio in the lower north, evaluate the community radio operation, factors affecting the successful implementation of community radio and develop an operational model for the community radio in the lower north. The sample were 400 people, 124 radio personnel from the north, and 25 radio officers from 9 radio stations. The informants were 50 academicians. The research instruments were a questionnaire and an interview form. The data were collected through the use of in-depth interview, focus group discussion, and workshop. The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis. The operational model for the community radio consisted of 4 factors as follows: 1) For the personnel factor, the radio committee were from a variety of groups, who were public minded persons. They were willing to work together and worked based on transparent. They were independent and could communicate with the people in the community. 2) For the management factor, the radio stations were low-cost small radio stations. The equipment was easy to use. There was no advertisement. 3) For the forms of radio program factor, the radio contents were related to the community lifestyle. The station communicated with the community with the local dialect and the audiences were opened to give comments. 4) For the community participation factor, the people involved in the stations by sharing thinking and ideas, supporting work, exchanging learning, acting as co-owners, and sharing benefit.

Keywords : Operational Model Development / Community Radio / Lower North

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สื่อสารมวลชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งมิติทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักทั้งสื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อโทรทัศน์ และสื่อหนังสือพิมพ์ เนื่องจากสามารถกระจายข้อมูลข่าวสารได้กว้างไกลเข้าถึงประชาชนได้จำนวนมากทั้งในระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ระดับชุมชน สื่อจึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างเป้าหมายทางความคิดแก่ประชาชนได้ในวงกว้าง ทั้งนี้ หากพิจารณาถึงเป้าหมายของสื่อเก่าและสื่อใหม่ ล้วนแต่มีเป้าหมายในเชิงพาณิชย์ ที่มุ่งแสวงหารายได้และผลกำไร จึงทำให้การท่าบทบาทหน้าที่ของสื่อสารมวลชนเปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการลดบทบาทและปริมาณข้อมูลข่าวสารที่เป็นความรู้ และสารประโยชน์แก่ประชาชน แต่มุ่งเน้นการนำเสนอความบันเทิง ถึงแม้จะมีการเสนอข่าว (News) แต่รูปแบบในการนำเสนอแฝงไปด้วยธุรกิจ ในรูปแบบของโฆษณาทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อสร้างค่านิยมในรายการและธุรกิจที่ให้การสนับสนุน ขณะที่สื่อดั้งเดิมได้ถูกลดบทบาทและความสำคัญลงไปเรื่อยๆ แต่ในระดับชุมชนท้องถิ่นในชนบท สื่อดั้งเดิมอย่างหอกระจายข่าว และวิทยุกระจายเสียงยังคงมีบทบาทและความสำคัญต่อคนในชุมชน เพราะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงประชาชนคนชนบทได้โดยง่าย เนื่องจากเป็นสื่อที่มีราคาถูก ครอบคลุมพื้นที่กว้างไกลแม้จะมีการศึกษาน้อยมีฐานะยากจนก็สามารถรับฟังข้อมูลข่าวสารได้ทางสื่อวิทยุได้โดยสะดวกเพราะสามารถพกพาวิทยุกระจายเสียงไปประกอบอาชีพ

การทำงาน ทั้งการทำนา ทำไร่ ไร่ร้างหรือประกอบกิจการงานต่างๆ แม้ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวกก็สามารถรับฟังวิทยุกระจายเสียงได้ นับว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงยังเป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อประชาชนในชนบทเป็นอย่างมาก

การดำเนินงานของสื่อวิทยุกระจายเสียงที่ผ่านมาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของภาครัฐ จนกระทั่งเกิดปฏิริยาความเคลื่อนไหวของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มนักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน และองค์กรประชาธิปไตยต่างๆ ที่ต้องการให้มีการปฏิรูปสื่อเพื่อกระจายอำนาจการดำเนินงานมายังภาคประชาชน ในที่สุดมีการผลักดันกฎหมายเพื่อการปฏิรูปสื่อโดยคำนึงถึงหลักของการกระจายอำนาจ ความโปร่งใส สิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักจึงได้เกิดแนวคิดในการจัดตั้งวิทยุชุมชนขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ มาตรา 40 โดยสาระสำคัญของมาตรา 40 มีข้อความที่กำหนดว่า “คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรการสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะให้เมืองของรัฐที่เป็นอิสระจัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติการดำเนินการตามวรรคสอง ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่นทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐและประโยชน์อื่นรวมทั้งการแข่งขันเสรีอย่างเป็นธรรมโดยจัดสรรให้ภาคประชาชนมีสิทธิใช้สื่อ 20% ส่วนภาครัฐ 40 % และเอกชน 40 % (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ, 2548)

ภายหลังรัฐธรรมนูญฉบับ ปี 2540 มีผลบังคับใช้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปสื่อภาคประชาชน โดยเฉพาะวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นสื่อที่เกิดขึ้นใหม่ภายใต้นโยบายการปฏิรูปสื่อภายใต้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ที่ต้องการให้สมาชิกในชุมชนเป็นเจ้าของมีสิทธิเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ฟัง ได้เข้าถึงและใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชนโดยง่ายและสะดวก (Accessibility) โดยกฎหมายได้เปิดโอกาสให้ชุมชน สามารถยื่นความจำนงขอจัดตั้งวิทยุชุมชนในชุมชนของตนเอง โดยมีต้นทุนต่ำ ไม่ต้องใช้ความรู้และประสบการณ์มากนัก โดยการกระจายเสียงมีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนนั้น โดยไม่แสวงหากำไร ทั้งนี้ หลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกาศใช้ องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการหัวก้าวหน้าด้านสื่อสารมวลชนได้ขยายความรู้ด้านสิทธิและเสรีภาพในการสื่อสารผ่านสื่อของประชาชน และดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับการดำเนินการวิทยุชุมชนให้แก่ประชาชนทั่วประเทศ ภายใต้หลักการว่า “วิทยุชุมชน เป็นของชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน” (ของ-โดย-เพื่อชุมชน) ใช้รูปแบบอาสาสมัครในการดำเนินการ ไม่แสวงหากำไรในทางธุรกิจ และดำเนินการโดยปราศจากการแทรกแซง ครอบงำจากรัฐ ทุน และนักการเมืองในทุกระดับ (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2552, หน้า 9)

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน ซึ่งเป้าหมายมุ่งตอบสนองในสิ่งที่วิทยุกระแสหลักไม่สามารถตอบสนองได้ใน 4 แง่มุม ดังนี้ (สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2552, หน้า 15)

1. วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางเลือก (Alternative Media) ในแง่มุมนี้ วิทยุชุมชนเป็นวิทยุที่ประชาชนเป็นเจ้าของ ไม่ใช่บริษัทขนาดใหญ่ ส่วนการดำเนินงานไม่หวังผลกำไร นอกจากนี้ ยังเป็นอิสระจากรัฐและองค์กรทางสังคมอื่น ๆ และไม่สนใจการทำงานแบบมีอาชีพ แต่พึ่งพาอาสาสมัคร ส่วนการผลิตรายการนั้น ผู้รับสารทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร โดยนำเสนอเนื้อหาจากเกณฑ์การเลือกที่แตกต่างจากสื่อกระแสหลัก เช่น เรื่องต้องห้ามหรือไม่ได้นำเสนอในสื่อกระแสหลัก เรื่องชีวิตประจำวันหรือเรื่องของคนสามัญ เป็นต้น

2. วิทยุชุมชนเป็นสื่อของชุมชน (Community Media) วิทยุชุมชนถูกมองว่าเป็นการออกแบบขึ้นมาเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มที่อยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นระดับสังคมเศรษฐกิจใด องค์กรใด หรือคนกลุ่มน้อย/กลุ่มวัฒนธรรมย่อยใด นอกจากนี้ วิทยุชุมชนเป็นการสื่อสารแบบสองทาง

(Two Way Communication) และมีการไหลของทิศทางของข่าวจากบนลงล่าง (Top-down) และจากล่าง ขึ้นบน (Bottom-up) และในระนาบเดียวกัน (Horizon) โดยการดำเนินงานมีเป้าหมายที่หลากหลายตามระดับ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง วิทยุชุมชนมุ่งตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสาร สร้าง ความรู้สึกร่วมในชุมชน เป็นเวทีแลกเปลี่ยนข่าวสาร/ความคิด และเป็นช่องทางในการแก้ไขปัญหา คนในชุมชน สามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ใช้ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

3. วิทยุชุมชนเป็นสื่อภาคประชาชน (Civic Media) เป็นมุมมองในแง่ที่ว่าชุมชนไม่ได้เป็นของภาครัฐ และเอกชน ไม่มุ่งกำไรสูงสุด และมีพันธกิจเพื่อสนองประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้รายการยังมีเนื้อหาที่ หลากหลายกว่าสื่อภาครัฐและเอกชน โดยนอกจากจะมุ่งเน้นที่ข่าวและสาระประโยชน์มากกว่าเนื้อหา บันเทิงแล้ว ยังมุ่งหวังการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอีกด้วย ทั้งในเรื่องของการเป็นเจ้าของ การกำหนด ทิศทางของเนื้อหา การผลิต การแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนด้านการเงิน การรวบรวมกำลังคนและ ทรัพยากร และการประเมินผล

4. วิทยุชุมชนเป็นสื่อสาธารณะ (Public Service Broadcasting) ความเป็นสาธารณะทำให้วิทยุชุมชน ต้องยึดถือประโยชน์ของประชาชน โดยมีอิสระจากอิทธิพลของรัฐและกลุ่มทุน และมีความหลากหลายและความ แตกต่างจากสื่อเชิงพาณิชย์ ส่วนเนื้อหาที่นำเสนอต้องเป็นกลาง สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของ ประชาชนทุกกลุ่ม รวมถึงการให้ความสำคัญกับคุณภาพมากกว่าปริมาณและรายได้หลักควรมาจากประชาชนใน รูปของค่าธรรมเนียมเป็นหลักในช่วงก่อนปี 2554 มีคลื่นวิทยุชุมชนกระจายอยู่ทั่วประเทศ มากกว่า 5,000 แห่ง ก่อนที่จะมีการสรรหาคณะกรรมการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) โดยการดำเนินงานดังกล่าวอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ชั่วคราวเพื่อสนับสนุนการดำเนินการออกอากาศวิทยุ ชุมชน แต่ในทางปฏิบัติการดำเนินงานของวิทยุชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 เนื่องจากมีการขอขึ้นจัดตั้งสถานีวิทยุชุมชนแล้วนำไปแสวงหาผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ มีการ แสวงหาผลประโยชน์และผลกำไรทางธุรกิจ มีการขายโฆษณาเพื่อหารายได้มีการตัดราคาค่าโฆษณา รวมทั้งมี การส่งกระจายเสียงในรัศมีเกินกว่า 15 กิโลเมตร เกิดสัญญาณคลื่นวิทยุรบกวนกันเองสร้างปัญหาและความ เดือดร้อนแก่สถานีวิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่นที่ได้รับสัมปทานจากรัฐอย่างถูกต้อง

สำหรับ วิทยุชุมชนภาคประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่างทั้ง 9 จังหวัด คือ จังหวัดพิษณุโลก นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ ตาก พิจิตร สุโขทัย กำแพงเพชร และอุทัยธานี ที่ยื่นหยัดในการทำงานเพื่อ ประโยชน์ส่วนรวมของของชุมชน ปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มทุน กลุ่มธุรกิจและกลุ่มการเมืองทั้งใน ระดับชาติและระดับท้องถิ่น ต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของวิทยุชุมชนหลายประการ โดยเฉพาะสัญญาณคลื่นรบกวนจากวิทยุธุรกิจที่มีการส่งสัญญาณแรงและทับซ้อนคลื่นวิทยุชุมชนภาคประชาชน มีข้อจำกัดด้านงบประมาณดำเนินงานของสถานีเนื่องจากเป็นวิทยุที่ไม่มีโฆษณา ทำให้งบประมาณการดำเนินงาน ได้มาจากการบริจาคของคนในชุมชน รวมทั้งการบริจาคของคณะกรรมการวิทยุชุมชน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการ พัฒนาศักยภาพของนักจัดรายการ รวมไปถึงปัญหาอิทธิพลแฝงของการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่เข้า มาแทรกแซงด้วยวิธีการต่างๆ ขณะเดียวกันก็ประสบกับข้อจำกัดทางกฎหมายหลายประการที่ประกาศใช้ใน หลายมาตราทำให้วิทยุชุมชนภาคประชาชนไม่สามารถปฏิบัติได้ตามกฎเกณฑ์เงื่อนไขโดยเฉพาะการขอ ใบอนุญาตประกอบกิจการกระจายเสียง โดยการดำเนินงานยังเป็นลักษณะที่ทำงานเฉพาะในพื้นที่ของตนเอง ยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างสถานีวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่างเพื่อช่วยเหลือและสนับสนุน การทำงานซึ่งกันและกัน เนื่องจากบางสถานีมีศักยภาพที่เข้มแข็งในการทำงานในชุมชน แต่บางสถานียังขาด

ศักยภาพหลายอย่างรวมถึงขาดการสร้างควมตระหนักเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจและสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อความต้องการในการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคประชาชน ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง รวมทั้งการประเมินการดำเนินงานของวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง เพื่อนำผลการวิจัยดังกล่าวมาใช้ในการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่างให้ประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปสื่อ รวมทั้งเพื่อให้วิทยุชุมชนเป็นสื่อสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมประชาธิปไตยในชุมชน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อวิทยุชุมชนของประชาชนภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อประเมินการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง
4. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือ
5. เพื่อพัฒนาและประเมินรูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยในรูปแบบการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาพฤติกรรมการเปิดรับสื่อวิทยุชุมชน และความต้องการที่มีต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่รับฟังวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่างในพื้นที่ 6 จังหวัด ประกอบด้วย วิทยุชุมชนบ้านท่าเสา (FM 104.5 MHz) จ.อุตรดิตถ์ วิทยุชุมชนคนสามง่าม (FM 105.25 MHz) จ.พิจิตร วิทยุชุมชนทุ่งเสลี่ยม (FM 89.25 MHz) จ.สุโขทัย วิทยุชุมชนไทรงาม (FM 89.75 MHz) จ.กำแพงเพชร วิทยุชุมชนปากน้ำโพ (FM 100.5 MHz) จ.นครสวรรค์ และวิทยุชุมชนคนลานสัก (FM 105.95 MHz) จ.อุทัยธานี จำนวน 400 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางของทาโร่ ยามาเน (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ โดยทำการสุ่มหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับและความต้องการเกี่ยวกับการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List)

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง สำหรับประชากรที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input) และกระบวนการ (Process) ดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงานวิทยุชุมชน นักจัดรายการและเจ้าหน้าที่วิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ใน 6 จังหวัด ประกอบด้วย วิทยุชุมชนบ้านท่าเสา (FM 104.5 MHz) จ.อุตรดิตถ์ วิทยุชุมชนคนสามง่าม (FM 105.25 MHz) จ.พิจิตร วิทยุชุมชนทุ่งเสลี่ยม (FM 89.25 MHz) จ.สุโขทัย วิทยุชุมชนไทรงาม (FM 89.75 MHz) จ.กำแพงเพชร วิทยุชุมชนปากน้ำโพ (FM 100.5 MHz) จ.นครสวรรค์ และวิทยุชุมชนคนลานสัก (FM 105.95 MHz) จ.อุทัยธานี จำนวน 124 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลผลิต (Output) โดยการประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่

ประชาชนที่รับฟังรายการวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 6 จังหวัด ได้แก่ อุดรดิตต์ พิจิตร สุโขทัย กำแพงเพชร นครสวรรค์ และอุทัยธานี จำนวน 400 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบประเมินการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ด้านปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ และความพึงพอใจในการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขต เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการดำเนินงานวิทยุชุมชน หัวหน้าสถานี นักจัดรายการและเจ้าหน้าที่วิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Good Practice) จำนวน 25 คน ประกอบด้วย คณะกรรมการวิทยุชุมชน หัวหน้าสถานี อาสาสมัครจัดรายการและเจ้าหน้าที่วิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือ จาก 9 สถานี ประกอบด้วย 1) วิทยุชุมชนน่าน้อย จ.น่าน 2) วิทยุชุมชนคนสันป่าตอง จ.เชียงใหม่ 3) วิทยุชุมชนคนหละปูน จ.ลำพูน 4) วิทยุชุมชนแจ้ห่ม จ.ลำปาง 5) วิทยุชุมชนแจ้ซ้อน จ.ลำปาง 6) วิทยุชุมชนคนรักถิ่น จ.พะเยา 7) วิทยุชุมชนปากน้ำโพ จ.นครสวรรค์ 8) วิทยุชุมชนทุ่งเสลี่ยม จ.สุโขทัย และ 9) วิทยุชุมชนลานสัก จ.อุทัยธานี เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จำแนกการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ คณะกรรมการวิทยุชุมชน หัวหน้าสถานี นักจัดรายการ อาสาสมัครจัดรายการ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 17 คน เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และจัดทำร่างรูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง

4.2 การประเมินรูปแบบการดำเนินงานของวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการวิทยุชุมชน หัวหน้าสถานี นักจัดรายการ อาสาสมัครจัดรายการ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสถานีวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือ จำนวน 50 คน เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และข้อสรุปจากที่ประชุมเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง

สรุปผลการวิจัย

สำหรับผลการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง มีดังนี้

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมเปิดรับและความต้องการเกี่ยวกับดำเนินงานวิทยุชุมชนของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย

1.1 ผลการศึกษาพฤติกรรมเปิดรับสื่อวิทยุชุมชนของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่าประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ส่วนใหญ่จะรับฟังการฟังวิทยุชุมชนทุกวัน รองลงมาคือ 1-2 วันต่อสัปดาห์ โดยรับฟังวิทยุชุมชน ในช่วงเวลา 09.01-12.00 น. มากที่สุด รองลงมาคือ ฟังวิทยุในเวลา 06.01-09.00 น. ส่วนใหญ่จะใช้เวลาต่อวันในการฟังวิทยุชุมชน 1-2 ชั่วโมง ช่วงวันในการฟังวิทยุไม่แน่นอน มากที่สุด รองลงมาคือ

ฟังทุกวัน สถานที่ฟังวิทยุชุมชนมากที่สุดคือ ที่บ้าน รองลงมาคือ ที่ทำงาน รายการที่ฟังมากที่สุด คือ รายการเพลงคิด รองลงมาคือ รายการข่าวท้องถิ่น เหตุผลในการฟังวิทยุชุมชน คือ ชอบแนวเพลงที่จัด รองลงมาคือ สัญญาณเสียงชัดแจ่มส่วนใหญ่จะฟังวิทยุเพียงอย่างเดียว

1.2 ผลการศึกษาความต้องการของประชาชนที่มีต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ด้านรายการข่าว ประชาชนต้องการให้มีการเล่าข่าวและพูดคุยประเด็นข่าวในชุมชน มากที่สุด รองลงมาคือ การรายงานข่าว/อ่านข่าว และการให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ด้านรายการเพลง ต้องการให้มีเปิดเพลงสลับกับการนำเสนอสาระความรู้ มากที่สุดรองลงมาคือ เปิดเพลงสลับข่าวประชาสัมพันธ์ การใช้ภาษาถิ่นจัดรายการ ด้านรายการสาระความรู้ ต้องการให้นำเสนอสาระความรู้สลับกับการเปิดเพลง มากที่สุด รองลงมา คือ ผู้จัดใช้ภาษาถิ่น และให้ผู้ฟังโทรศัพท์พูดคุยในรายการ ด้านคุณสมบัติของผู้จัดรายการ ต้องการให้ผู้จัดรายการมีน้ำเสียงไพเราะและมีความเป็นกันเองกับผู้ฟัง มากที่สุด รองลงมาคือ จัดรายการสนุก มีการใช้ภาษาสุภาพ ด้านที่มาของผู้จัดรายการ ต้องการให้ผู้จัดรายการเป็นประชาชนทั่วไป มากที่สุด รองลงมาคือ เด็กและเยาวชน และกลุ่ม/องค์กรในชุมชน สำหรับเนื้อหาหารายการวิทยุชุมชน ที่ประชาชนต้องการรับฟังมากที่สุด 5 อันดับ ประกอบด้วย อันดับ 1 รายการธรรมะ/ส่งเสริมศีลธรรม อันดับ 2 รายการเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรายการการศึกษา อันดับ 3 รายการเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน อันดับ 4 รายการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และรายการเด็กและเยาวชน อันดับ 5 รายการข่าวสารภายในจังหวัดและภายในชุมชน และรายการข่าวในประเทศ

2. ผลการประเมินการดำเนินงานวิทยุในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.1 ผลการประเมินความเหมาะสมของปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

2.1.1 ด้านบุคลากร ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์มีความเหมาะสมทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับมากที่สุด มีเพียง 1 ข้อ ได้แก่ คณะกรรมการและบุคลากรของวิทยุชุมชนมีอุดมการณ์และแนวทางการทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน ส่วนข้ออื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามค่าเฉลี่ยสูงสุดในระดับมาก ได้ดังนี้ การดำเนินงานของคณะกรรมการและบุคลากรของวิทยุชุมชน สามารถสนองความต้องการของชุมชนโดยส่วนรวม คณะกรรมการและบุคลากรของวิทยุชุมชนมาจากประชาชนทั่วไปในชุมชน ผู้จัดรายการ/อาสาสมัครจัดรายการ ส่วนใหญ่มาจากประชาชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐในชุมชน คณะกรรมการและบุคลากรของวิทยุชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด กฎ/ระเบียบแนวปฏิบัติของวิทยุชุมชน คณะกรรมการและบุคลากรของวิทยุชุมชน มาจากตัวแทนของกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ผู้จัดรายการ อาสาสมัครจัดรายการ และผู้จัดรายการมีทักษะและเทคนิคการจัดรายการที่เหมาะสมกับผู้ฟัง

2.1.2 ด้านงบประมาณ ในภาพรวมค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับน้อย ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่าไม่มีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์มีความไม่เหมาะสมทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีเพียง 1 ข้อ ได้แก่ งบประมาณส่วนใหญ่มาจากรายได้จากการโฆษณา ส่วนข้ออื่นๆ ส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ คือมีงบประมาณการดำเนินงานของสถานีอย่างเพียงพอ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเงินบริจาคของประชาชนในชุมชน ได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล เทศบาล

2.1.3 ด้านวัสดุอุปกรณ์ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความไม่เหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความเหมาะสม 3 ข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ รัศมีการกระจายเสียงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ชั่วคราวของคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ มีวัสดุประกอบการจัดรายการที่เหมาะสมเช่น แผ่นซีดี เพลง แผ่น mp3 เป็นต้น อาคาร สถานที่ที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานของสถานี ส่วนผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความไม่เหมาะสม มีจำนวน 5 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ มีอุปกรณ์การจัดรายการที่อยู่ในสภาพการใช้งานได้ดี เช่น ไมโครโฟน เครื่องเสียง เครื่องปรับแต่งเสียง ฯลฯ มีคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานของสถานี มีหมายเลขโทรศัพท์ประจำสถานีวิทยุ เพื่อใช้ในการติดต่อกับสถานี และมีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการดำเนินงานของสถานี

2.1.4 ด้านการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความไม่เหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความเหมาะสม 1 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐส่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ให้กับสถานีเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ ส่วนข้ออื่นๆ ผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความไม่เหมาะสมทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มีการจัดอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการจัดรายการวิทยุแก่เจ้าหน้าที่ อาสาสมัครจัดรายการของสถานีอย่างต่อเนื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุน ในการดำเนินงานของสถานี เช่น อุปกรณ์/เครื่องมือ สถานที่ตั้งของสถานี หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการจัดประชุม/สัมมนาเกี่ยวกับเครือข่ายวิทยุชุมชนเป็นประจำทุกปี

2.1.5 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความเหมาะสม 4 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามรับฟังรายการของวิทยุชุมชน ประชาชนใช้วิทยุชุมชนเป็นสื่อกลางในการส่งข่าวประชาสัมพันธ์ งาน/กิจกรรมภายในชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะรายการวิทยุชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุชุมชน ส่วนผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความไม่เหมาะสม 2 ข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในระดับปานกลาง ได้แก่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริจาคเงิน อุปกรณ์ สิ่งของเพื่อใช้ในการดำเนินงานของวิทยุชุมชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและบริหารงานของวิทยุชุมชน

2.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

2.2.1 ด้านการวางแผน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในระดับมาก ผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมทุกข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนี้ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ หัวหน้าสถานี ผู้จัดรายการ และเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน และมีผังรายการของสถานีที่ชัดเจนเป็นประจำวันทุกเดือน มีแผนการปฏิบัติงานประจำปีของสถานี (Action Plan) มีการประชุมวางแผนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานร่วมกันระหว่างคณะกรรมการหัวหน้าสถานี ผู้จัดรายการ/เจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

2.2.2 ด้านการบริหารจัดการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมในระดับมาก ผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์ที่มีความเหมาะสม 4 ข้อ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ สถานีมีการอบรมให้ความรู้แก่อาสาสมัครรายการและ

เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับหลักการและกฎระเบียบของวิเทศชน สถานีมีการอบรมเกี่ยวกับทักษะการพูด การจัดรายการวิทยุให้กับอาสาสมัครจัดรายการมีการดูแลและบำรุงรักษาให้อุปกรณ์เครื่องมือ เสาส่งสัญญาณให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการดูแล รักษาอาคารสถานที่ของสถานีให้อยู่ในสภาพที่สะอาดเหมาะสม ส่วนผลการประเมินตามเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสม มีเพียง 1 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางมี ได้แก่ มีการจัดสวัสดิการสำหรับเจ้าหน้าที่ นักจัดรายการ อาสาสมัคร เช่น น้ำดื่ม กาแฟ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2.2.3 ด้านการปฏิบัติงาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความเหมาะสม เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าผลการประเมินตามเกณฑ์มีความเหมาะสม 7 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การปฏิบัติงานของสถานีปราศจากการแทรกแซงจากกลุ่มการเมืองและกลุ่มทุนในพื้นที่การผลิตรายการของสถานีมุ่งประโยชน์ของชุมชนโดยไม่แสวงหาผลกำไร การปฏิบัติงานของสถานีเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลิตและนำเสนอเนื้อหาของรายการ ช่วงเวลาการออกอากาศแต่ละรายการเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เนื้อหารายการของสถานีสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชน มีการเชิญบุคคลในชุมชนมาร่วมพูดคุยสนทนาในรายการ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล ครู ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น มีการนำข้อติชม คำแนะนำของผู้ฟัง มาปรับปรุงการดำเนินงานของสถานี ส่วนผลการประเมินตามเกณฑ์มีความไม่เหมาะสม 1 ข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลาง ได้แก่ มีการจัดถ่ายทอดเสียงงานและกิจกรรมสำคัญๆ ของชุมชน

2.3 ผลการประเมินความเหมาะสมของผลผลิตของดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง ซึ่งเป็นการประเมินความพึงพอใจของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง

2.3.1 ด้านเนื้อหารายการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความพึงพอใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์มีความพึงพอใจทุกข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ เนื้อหารายการสามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของประชาชนในชุมชน เนื้อหารายการวิทยุชุมชนมีความหลากหลาย และช่วงเวลาในการออกอากาศแต่ละรายการเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ความยาวของแต่ละรายการมีความเหมาะสม มีการนำเสนอข่าวสารที่ทันโลก ทันเหตุการณ์ มีรูปแบบรายการที่น่าสนใจและน่าติดตาม เนื้อหารายการมีความเป็นกลางทางการเมือง

2.3.2 ด้านผู้จัดรายการ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ผู้จัดรายการและอาสาสมัครมีลีลาการจัดรายการที่น่าสนใจและน่าติดตามรับฟัง ภาษาที่ใช้จัดรายการสุภาพเหมาะสม อาสาสมัครจัดรายการเป็นผู้ที่เสียสละและอุทิศตัวในการจัดรายการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การใช้ภาษาถิ่นจัดรายการทำให้ผู้ฟังเกิดความคุ้นเคยใกล้ชิดกับสถานีมากขึ้น และผู้จัดรายการและอาสาสมัครมีความรู้ในเนื้อหาของรายการที่จัดเป็นอย่างดี

2.3.3 ด้านการมีส่วนร่วม ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความพึงพอใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์มีความพึงพอใจทุกข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ สถานีวิทยุชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินรายการของสถานี สถานีวิทยุชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในดำเนินงาน เช่น ร่วมเป็นคณะกรรมการ, ร่วมเป็นอาสาสมัครจัดรายการวิทยุ เป็นต้นสถานีวิทยุชุมชนมีการประสานงานเพื่อขอข้อมูลกับชาวบ้าน/กลุ่มต่างๆ ในชุมชนเพื่อประชาสัมพันธ์

งาน/กิจกรรมของชุมชน สถานีวิทยุชุมชนมีการเชิญชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มในชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เข้าร่วม สนทนา/ร่วมจัดรายการ

2.3.4 ด้านการตอบสนองผลประโยชน์ของชุมชน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ผลการประเมินตามเกณฑ์แสดงว่ามีความพึงพอใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผลการประเมินตามเกณฑ์มีความพึงพอใจทุกข้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด ดังนี้ วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ทำให้ประชาชนทราบถึงสิทธิของภาคประชาชน วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ประชาชนรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชน วิทยุชุมชนมีการให้ความรู้ที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน เช่น ความรู้สุขภาพอนามัย สวัสดิการชุมชน และ วิทยุชุมชนทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น วิทยุชุมชนเป็นสื่อสาธารณะที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างประชาชนในชุมชน และสถานีวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่เชื่อมประสานความรักและความสามัคคีของประชาชนในชุมชน วิทยุชุมชนมีเนื้อหาที่ทำให้ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรของชุมชน อาทิ ป่าไม้ แหล่งน้ำ เป็นต้น

3. ผลการศึกษัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือ มีดังนี้

3.1 ด้านบุคลากร คณะกรรมการวิทยุชุมชนบริหารงานวิทยุชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์มีความรู้ความเข้าใจในหลักการแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชนเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน มีความสามารถในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นผู้ที่มีจิตอาสา มีใจรักในการจัดรายการวิทยุ รวมทั้งตระหนักในคุณค่าของตนเองในการทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน

3.2 ด้านการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนทั้งมีบุคลากร สถานที่ และงบประมาณสนับสนุนการทำงานจากองค์กรในชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) บริหารด้วยความอิสระโปร่งใส เน้นการทำงานแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลักและมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพแก่บุคลากรของวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.3 ด้านรูปแบบรายการ ประกอบด้วย เนื้อหารายการเป็นเรื่องของชุมชนโดยตรง รายการบันเทิงของวิทยุชุมชนมีสอดคล้องกับความสนใจและรสนิยมของคนในชุมชน ใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการ มีรายการที่ให้ความรู้และสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับชุมชน

3.4 ด้านการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ในการแสดงความคิดเห็น การติชมรายการที่รับฟัง การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชน การมีส่วนร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน ในรูปของเงินบริจาค สถานที่ตั้งของสถานี

4. ผลการพัฒนาแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง พบว่า รูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง มีองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย

4.1 ด้านบุคลากร ผู้นำและคณะกรรมการวิทยุชุมชนมาจากบุคคลที่หลากหลายจากทุกกลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีเป็นผู้มีจิตอาสา มีอุดมการณ์การทำงานโดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัญหา ความต้องการและประโยชน์ของชุมชนโดยรวม มีความโปร่งใส เป็นอิสระ สามารถสื่อสารเพื่อสร้างความรู้แก่คนในชุมชน มีความสามารถและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน และมีศักยภาพในการระดมทุนและการสนับสนุนจากชุมชน

4.2 ด้านการจัดการสถานี เป็นสถานีวิทยุขนาดเล็กที่มีต้นทุนการดำเนินงานต่ำ งบประมาณมาจากชุมชนอาศัยอยู่ในรูปของเงินบริจาคของชาวบ้าน เงินบริจาคของกลุ่ม/องค์กรในชุมชนเพื่อสร้างความรู้สึกรักเป็น

เจ้าของ อุปกรณ์เครื่องมือใช้งานง่าย ราคาถูก เน้นการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสัมพันธภาพ ความใกล้ชิดผูกพัน และสร้างเอกภาพในการทำงานและไม่มี การแสวงหารายได้จากกำไร

4.3 รูปแบบรายการ มีเนื้อหาเป็นเรื่องเฉพาะภายในชุมชน รูปแบบการจัดรายการมีความ หลากหลายทั้งผู้จัดรายการ และเนื้อหารายการ ทั้งสาระ ความรู้ ความบันเทิงที่สอดคล้องกับความต้องการและ รสนิยมของผู้ฟังในชุมชน นักจัดรายการของสถานีเป็นอาสาสมัครที่เป็นชาวบ้านทั่วไป ความยาวและช่วงเวลา การออกอากาศมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน มีการสื่อสารทั้งภาษากลางและภาษา ถิ่น และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นในรายการ

4.4 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในชุมชนในการเป็นเจ้าของ สถานีโดยไม่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐ องค์กรธุรกิจ องค์กรการเมือง หรือองค์กร อื่นๆ โดยเน้นการจัดการตนเอง (Self Management) เปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กรในชุมชน สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชนได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เข้ามามีส่วนร่วมการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมใช้ประโยชน์ ร่วมควบคุมและตรวจสอบการทำงาน โดยการพูดคุย ปรีกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการสนับสนุนจากชุมชน ในรูปของเงินบริจาค เงินสนับสนุน สถานี วัสดุสิ่งของที่จำเป็น เพื่อให้วิทยุ ชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสร้างพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และแบ่งปันความรู้ทั้งภายในและ ภายนอกชุมชนในการการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งหลักการของวิทยุชุมชนจะเป็น การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาประชาธิปไตยภายในชุมชน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความเท่าเทียม

การอภิปรายผลวิจัย

1. จากผลการประเมินผลผลิตการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง เกี่ยวกับความพึงพอใจใน การรับฟังรายการวิทยุชุมชนของประชาชน ทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านรายการ ด้านผู้จัดรายการ ด้านการมี ส่วนร่วม และด้านการตอบสนองผลประโยชน์ของชุมชน พบว่า ความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจสูงสุด 5 อันดับ ได้แก่ วิทยุชุมชนเป็นสื่อที่ให้ประชาชนทราบถึงสิทธิ ชุมชน สิทธิภาคประชาชน อาสาสมัครจัดรายการมีลีลาการจัดรายการน่าสนใจและน่าติดตามรับฟัง อาสาสมัคร จัดรายการวิทยุเป็นผู้ที่เสียสละเวลาในการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เนื้อหารายการสามารถตอบสนอง ความต้องการและปัญหาของประชาชนในชุมชน และสถานีวิทยุชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินรายการของสถานี ผู้จัดรายการ/อาสาสมัครใช้ภาษาถิ่นทำให้ผู้ฟังเกิด ความคุ้นเคยใกล้ชิดกับวิทยุชุมชนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาของพิมพ์กัญญ์ เดชะชัย (2550) ที่พบว่า เนื้อหาหรือประเภทของรายการที่จัดโดยวิทยุชุมชนส่วนใหญ่จะใช้ภาษาในท้องถิ่นเข้าใจง่าย มีทั้งรายการเพลง ข่าว และสารคดีที่สร้างความเพลิดเพลินใจให้กับประชาชน และประชาชนสามารถเข้ามาร่วมจัดรายการ เสนอ เนื้อหา สารคดี หรือแนะนำเพลงเข้ามายังสถานีวิทยุชุมชนได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ วิทยุชุมชนเป็นสื่อทางเลือก ที่มีความแตกต่างจากสื่อวิทยุกระจายเสียง ซึ่งปัจจุบันมีทั้งวิทยุกระจายเสียงภาคธุรกิจที่มีเป้าหมายการแสวงหา รายได้จากกำไรประชาสัมพันธ์สินค้า บริการและการสร้างภาพลักษณ์ขององค์กร ทำให้เนื้อหามุ่งเน้นการ นำเสนอความบันเทิง โดยเฉพาะการจัดรายการเพลง รายการบันเทิงและวิทยุกระจายเสียงของรัฐ ที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐกับประชาชน เนื้อหาจึงเป็น รายการที่เป็นสาระความรู้ หรือการเผยแพร่นโยบายการทำงานของหน่วยงานรัฐแก่ประชาชน ซึ่งยังไม่สามารถ ตอบสนองความต้องการของประชาชนในระดับชุมชนได้ วิทยุชุมชนจึงเป็นสื่อทางเลือก (Alternative Media) ที่มีเป้าหมายการสื่อสารเฉพาะในชุมชนของตนเองทำให้เข้าใจถึงปัญหาและความต้องการของชุมชนของตนเอง

เฉพาะเจาะจงทำให้สามารถนำเสนอเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของคนในชุมชน ว่าต้องการฟังรายการอะไร ช่วงเวลาไหน อีกทั้ง นักจัดรายการเป็นชาวบ้านที่มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อชุมชน มีการใช้สำเนียงและภาษาถิ่นจึงสร้างความไว้วางใจและความใกล้ชิดกับคนในชุมชน นอกจากนี้ ยังสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเป็นเจ้าของ เป็นผู้ผลิต และเป็นผู้ใช้ประโยชน์ จึงเป็นการบริหารจัดการโดยคนในชุมชน เนื้อหารายการรายการจึงตอบสนองความต้องการของชุมชนได้มากกว่าสื่ออื่นๆ เช่น ข่าวประชาสัมพันธ์งาน/กิจกรรมในชุมชน กิจกรรมของบุคคล หรือครอบครัว เช่น การประชุมหมู่บ้าน การจัดงานประเพณี การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน อีกทั้งสื่อวิทยุเป็นสื่อที่มีราคาและต้นทุนในการผลิตและการรับฟังต่ำ จึงทำให้เข้าถึงประชาชนในชุมชนได้ง่ายโดยสามารถรับฟังในขณะที่ทำงานหรือพักผ่อนทั้งที่บ้านและที่ทำงาน

2. จากผลการศึกษาวิจัยที่มีผลต่อความสำเร็จต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือ พบว่า มีปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านบุคลากร เป็นผู้ที่มีจิตอาสา มีอุดมการณ์ ความรู้ความเข้าใจในหลักการแนวคิดเกี่ยวกับวิทยุชุมชน มีความสามารถในการสื่อสารเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและมีศักยภาพในการการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของชุมชน 2) ด้านการปฏิบัติงาน มีกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชน บริหารด้วยความอิสระโปร่งใส เน้นการทำงานแบบพึ่งพาตนเองเป็นหลัก 3) รูปแบบรายการ มีเนื้อหาเป็นของชุมชนโดยตรง รายการตรงกับความต้องการและรสนิยมของคนในชุมชน ใช้ภาษาถิ่นในการจัดรายการ มีทั้งรายการที่ความบันเทิง ความรู้และการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ในชุมชน หรือผู้นำชุมชนในการเป็นผู้สนับสนุนหลักในการดำเนินงานวิทยุชุมชน โดยร่วมสนับสนุนค่าใช้จ่ายประจำในทุกๆ เดือนอย่างต่อเนื่อง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ หรือการสนับสนุนให้พื้นที่ทำงานขององค์กรเป็นสถานที่ตั้งของสถานีวิทยุชุมชน เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในชุมชน ห้องสมุดประชาชน วัด หรือสถานที่สาธารณะอื่นๆ ในชุมชน เช่น กลุ่ม/องค์กรในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ในชุมชน หรือผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิทยุชุมชนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ต้องหารายได้จากภายนอกหรืออาสาสมัคร 4) ด้านการมีส่วนร่วม ชาวบ้านในชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น การติชม ร่วมในการใช้ประโยชน์ และร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน ในรูปของเงินบริจาค สถานที่ตั้งของสถานี และอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเครือข่ายสื่อภาคประชาชนภาคเหนือ สมาพันธ์วิทยุชุมชนคนอีสาน เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคตะวันตก สมาพันธ์วิทยุชุมชนภาคตะวันออก เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคใต้ และมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) (2551) ที่พบว่า คณะกรรมการวิทยุชุมชน ประกอบด้วย คนที่หลากหลายในชุมชน และมีคณะกรรมการที่กระตือรือร้น เฉลี่ยสถานีละ 1-7 คน และผู้จัดรายการเฉลี่ย สถานีละ 14 คน นอกจากนี้ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมมีการประกาศตอกย้ำอยู่เสมอว่า สถานีแห่งนี้เป็นที่วิทยุของชุมชน และเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การรับบริจาคเงินและหรือสิ่งของ การรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ฟังโทรศัพท์เข้ามา และคณะกรรมการ ผู้จัดรายการที่ออกไปพบปะพูดคุยกับผู้ฟัง ส่วนการเชิญคนในท้องถิ่นมาพูดในรายการมีไม่บ่อยนัก และยังคงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สกวัฒน์กุล (2553) ที่พบว่า ปัจจัยด้านบุคลากร เป็นหัวใจหลักขององค์กร ซึ่งผลงานหรือการดำเนินงานนั้นจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น บุคลากร ที่เป็นผู้กำหนดให้องค์กรนั้นดำเนินงานไปในทิศทางไหนหรือจะพัฒนาในรูปแบบใด เช่นเดียวกับวิทยุชุมชน ที่ต้องมีบุคลากรในการดำเนินงานที่พร้อม งานจึงจะสำเร็จลุล่วงไปได้ หากแต่บุคลากรที่มีพร้อมแต่ขาดศักยภาพงานที่ได้อาจจะไม่มีประสิทธิภาพได้ โดยบุคลากรในด้านผู้จัดรายการวิทยุชุมชนฯ มีเพียงประธานวิทยุชุมชนฯ และรองประธานฯ เท่านั้นที่เป็นผู้จัดรายการเป็นประจำ มีอาสาสมัครที่มีความรู้ความสามารถในศาสตร์ต่างๆให้ความร่วมมือกับการทำงานของวิทยุชุมชน และได้มีการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมกับวิทยุชุมชน โดยการจัดอบรมถ่ายทอดเทคนิค วิธีการจัดรายการ

ให้กับผู้ที่สนใจ หรือนักจัดรายการสมัครเล่น เพื่อต้องการให้มีการสืบทอดความรู้ต่อกันไป ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็น เพราะวิทยุชุมชนที่ดำเนินงานโดยชุมชนอย่างแท้จริง มีแนวทางการดำเนินงานและเป้าหมายที่คล้ายคลึงกัน นั่น คือ การเป็นสถานีวิทยุที่ตอบสนองความต้องการและประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมโดยไม่มีกระแสหารายได้ หรือผลกำไร โดยสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนในทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการร่วมเป็นในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแบ่งปันและเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากวิทยุชุมชนในการแจ้งข่าวสารงาน/กิจกรรมในชุมชน หรืองานของ ครอบครัว เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ หรืองานประเพณีในหมู่บ้าน หรือจัดรายการเพลงที่สอดคล้องกับ วิถีชีวิต ภาษา วัฒนธรรม และความสนใจของชาวบ้าน เช่น การเปิดเพลงหมอลำ เพลงคำเมือง ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกใกล้ชิด ว่างใจ ว่าเป็นวิทยุชุมชนของหมู่บ้าน หรือของชุมชนจริงๆ ไม่ใช่สถานีวิทยุธุรกิจหรือสถานี วิทยุของภาครัฐ นอกจากนี้ วิทยุชุมชนเป็นสถานีวิทยุขนาดเล็ก มีค่าใช้จ่ายไม่สูงมากนักส่วนใหญ่เป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า และค่าซ่อมบำรุง จึงทำให้มีกลุ่ม/องค์กรในชุมชน หน่วยงานรัฐ หรือองค์กรพัฒนาเอกชนสามารถให้ความช่วยเหลือในด้านงบประมาณได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้เงินบริจาค หรือวัสดุสิ่งของจากชาวบ้านใน ชุมชน หรือการสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานของสถานี เช่น สถานีที่ตั้ง วัสดุสิ่งของ เครื่องใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์สำนักงาน หรือน้ำดื่ม กาแฟ ฯลฯ เพื่อให้สามารถวิทยุชุมชนสามารถออกอากาศได้อย่าง ต่อเนื่อง

3. จากผลการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ที่พบว่า องค์กรประกอบด้านบุคลากร เป็นหัวใจสำคัญในการดำรงอยู่ของวิทยุชุมชน โดยเฉพาะผู้นำ โดยคณะกรรมการ ดำเนินงานควรเป็นบุคคลที่มีอุดมการณ์และความเชื่อร่วมกัน เป็นผู้อุทิศตน และมุ่งมั่นในการทำงานตามหลักการ แนวคิดของวิทยุชุมชน เป็นผู้ที่ไม่โปร่งใส มีอิสระ ไม่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับธุรกิจและการเมืองและผลประโยชน์ ธุรกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนใน ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม จึงจะสามารถสร้างความไว้วางใจ การยอมรับ และความเชื่อมั่นศรัทธาจากคนในชุมชน ได้อย่างแท้จริงว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคตะวันตก เครือข่ายวิทยุชุมชน ภาคใต้ เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคเหนือ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม สมาพันธ์วิทยุชุมชนคนอีสาน และสมาพันธ์ วิทยุชุมชนภาคตะวันออก (2551) ที่พบว่า ถ้าพื้นที่ใดมีฐานของงานพัฒนาและมีแกนนำที่ทำงานเพื่อสังคมมาก หรือเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาสาธารณะที่คนส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะมีสูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการดำเนินงานตามหลักการวิทยุชุมชนยึดหลักประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ได้ผู้ที่มีความต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ อาสาเข้ามาทำงาน จึงมีความอิสระ โปร่งใสใน การทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประกอบกับไม่มีการแสวงหารายได้จากโฆษณาทำให้ลดอคติ หรือ ความเคลือบแคลงของชาวบ้านในชุมชน และผู้ที่อาสาเข้ามาดำเนินงานต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคการ ทำงานหลายประการ ทั้งปัญหาความรู้ความเข้าใจจากคนในชุมชนเกี่ยวกับการทำบทบาทหน้าที่ของวิทยุชุมชน ปัญหาความขัดแย้งและความไม่ชัดเจนของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน ปัญหาการปล่อยสัญญาณคลื่นวิทยุ รบกวนกัน ปัญหาข้อขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงปัญหางบประมาณการดำเนินงานที่มีอยู่อย่างจำกัดทำให้ ปัจจุบันด้านบุคลากรจึงเป็นหัวใจสำคัญในการดำรงอยู่ของวิทยุชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. คณะกรรมการวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ควรนำผลการศึกษเกี่ยวกับพฤติกรรมและความต้องการของชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือ ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการวิทยุชุมชนสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจในการรับฟังรายการวิทยุชุมชนของประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยเฉพาะผลการศึกษเกี่ยวกับเนื้อหาและรูปแบบการจัดการวิทยุชุมชน

2. คณะกรรมการวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ควรปรับปรุงกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในวิทยุชุมชนแก่ประชาชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง เพื่อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ดิชมรายการ การร่วมบริหารจัดการสถานี และร่วมส่งข้อมูลข่าวสารเพื่อประชาสัมพันธ์งาน กิจกรรมของชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ และร่วมบริหารจัดการสถานี

3. หน่วยงาน องค์กรภาครัฐ รวมทั้งสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับวิทยุชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของสถานีวิทยุชุมชน โดยการจัดประชุม สัมมนาและการฝึกอบรมโดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการจัดการวิทยุชุมชน

4. คณะกรรมการวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่าง ควรนำโมเดลรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานวิทยุชุมชนภาคเหนือตอนล่างไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้การดำเนินงานวิทยุชุมชนเป็นไปตามหลักการ และแนวคิดของวิทยุชุมชน ในการเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาการดำเนินงานวิทยุชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสถานีวิทยุชุมชนประชาชนในแต่ละจังหวัด แต่ละสถานี

2. ควรทำการศึกษาเพื่อพัฒนาคู่มือการจัดการวิทยุชุมชนแก่อาสาสมัคร นักจัดรายการวิทยุชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). **การสื่อสารเพื่อชุมชน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2546). **คู่มือวิทยุชุมชน**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคตะวันตก, เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคใต้, เครือข่ายวิทยุชุมชนภาคเหนือ, มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, สมาพันธ์วิทยุชุมชนคนอีสาน และสมาพันธ์วิทยุชุมชนภาคตะวันออก. (2551). **การศึกษาข้อมูลพื้นฐานวิทยุชุมชนภาคประชาชน**. มูลนิธิไฮนริค เบิลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.

จิรพร วิทยศักดิ์พันธุ์ และนาฎยา ตนานนท์. (2550). **คู่มือวิทยุชุมชน**. เชียงใหม่ : พงสวัสดิ์การพิมพ์.

ชาลิสา มากแผ่นทอง. (2547). **การวิจัยเพื่อสรุปบทเรียน : กระบวนการเตรียมกลุ่มวิทยุชุมชนจังหวัดปัตตานี**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

พิมลภักดิ์ เดชชะชัย. (2550). **การประเมินผลการดำเนินงานวิทยุชุมชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สกลวัฒน์ เศรษฐรัตน์กุล. (2553). **การบริหารจัดการวิทยุชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนเกษตรตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. ใน ชุดโครงการ “การบริหารจัดการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการทำวิทยานิพนธ์/ค้นคว้าอิสระของนักศึกษาปริญญาโท (CBMAG) ปี 2552”, ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สหพันธ์วิทยุชุมชนแห่งชาติ, มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.). (2552). การบริหารจัดการคลื่นความถี่วิทยุชุมชนภาคประชาชน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิไฮน์ริค เบิลล์.